

שיעורי "היא שיחתי" מיועדים ללומדי הדף היומי המבקשים להעשיר את הלימוד עם "נושא מעניין לקחת הביתה".

הם כוללים נושאים לדיון, פולמוסים, חיזוקים, לקחים, קושיות, הקשרים לפרשת השבוע והמועדים, ועוד ועוד.

מטרת השיעורים לעורר שיח תורני גם לאחר שהלימוד הסתיים. בבית או בעבודה, עם האשה או הילדים, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.

מנחות כג היא שיחתי

נושאים לשיחה ודיון
לקחת מדרך הגמרא אל משעולי החיים

הגדרה | "חריבה" זה עניין יחסי

"חריבה" היא דבר יחסי. בגמרא שלנו מבואר שמנחת פרים ואילים שיש בה 2 לוג שמן לכל עשרון (פי שתיים מאשר במנחת נדבה) - יכולה להיקרא "חרב", כשהיא ביחס למנחת כבשים, שבה יש 3 לוג שמן לכל עשרון.

חריבה?!.. מנחה מלאת שמן!!

כן. ביחס למנחת כבשים היא חריבה.

בתשעה באב אנו מבקשים על "העיר החריבה", ויש כאלו שמציצים מחלון ביתם ורואים הרבה בתים בירושלים, הרבה שכונות מליאות צאן אדם, כצאן קדשים, צאן ירושלים במועדיה. בני כנסת ובתי מדרש, תלמודי תורה ובתי ספר, ילדים וילדות משחקים ברחובותיה.

האם זו "עיר חריבה"??

כן. ביחס לירושלים הבנויה היא חריבה.

חז"ל מתארים "עתידה ירושלים שתהא מטרופולין לכל הארצות והמדינות, שיתאספו בה כל הגויים וכל האומות" ועוד ועוד. ביחס לזה היא "חריבה".

יש אדם שמרגיש מלא ב"ה בשפע תורה ומעשים טובים, הוא שואל את עצמו: הייתכן לומר לקב"ה "הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה". הוא כנראה לא יודע מה זה להיות מלא באמת בתורה ומעשים טובים... ביחס לזה - המצב שלו "חרב" ו"יבש" לגמרי.

בית הוראה | האם לכתחילה מותר לשייר טיפות בשולי הכוס מ' כוסות

התוספות מתפלאים, איך אומר ריש לקיש שיש מצוה לשכשך את קומץ מנחה חריבה בשיירי לוג שמן של מנחת נדבה, הרי אם חסר אפילו מעט מלוג השמן נפסלת המנחה!

משיבים התוספות "לא ניתנה תורה למלאכי השרת ואי אפשר שלא ישאר בלוג מן השמן". מבואר כאן שמטבעו של השמן שאי אפשר שלא לשייר ממנו מעט בתוך הכלי, ואין לדרוש מן האדם ללקט כל טיפה וטיפה משולי הכלי.

בחשוקי חמד דן כאן על פי הדברים הללו בעניין ייבוש כוס רטובה בשבת לפני שמוזגים אליה מים רותחים, עד כמה צריך לדקדק אחרי כל טיפה וטיפה. וכן לגבי ארבע כוסות שצריך לכתחילה לשתות כל הכוס, האם הכוונה למצות כל טיפה וטיפה או שגם זה בכלל "לא ניתנה תורה למלאכי השרת". עיי"ש.

וורט | האם היה חובה ללקט את שיירי המן מדפנות הכלי

והנה, שמעתי מאאמו"ר הגאון שליט"א שהעיר איך אכלו בני ישראל את המן מיום פטירת משה ב'ז' באדר עד ט"ז בניסן, הרי היה אסור להם להותיר מן המן שירד ב'ז' אדר.

ואמר ליישב על פי הנידון בנוגע לפירות שביעית שאסור לשייר מהם, האם צריך "לנגב את הצלחת" עד תומה, או שאפשר לשייר מעט כדרך אכילה. ויש לדון האם מצד איסור נותר היו הכהנים צריכים "לנקות את הצלחת" עם פת וכדומה, כדי לא להותיר כלום, או שכל שמשיר כדרך האכילה שפיר דמי.

לפי זה אמר אאמו"ר שליט"א שאפשר שאכלו ישראל מן המן שנותרו בדפנות הכלים ובשוליהם, שהם לא היו בכלל האיסור של "איש אל יותיר ממנו עד בוקר".

והנה, משמעות הדברים שהמן היה מכיל "שמן", ככתוב "והיה טעמו כטעם לשד השמן", בצק נילוש בשמן, והרי כתבו התוספות כאן ש"לא ניתנה תורה למלאכי השרת וא"א שלא לשייר מן השמן מעט" ונמצא שיש כאן מקור לדברי אאמו"ר שליט"א שהיה מותר לשייר מעט בשולי הכלים.

פורים | משלוח מנות משני חלקי בשר של בהמה אחת

ויש לדון אם שולח עוף שלם צלוי לחבירו, האם נחשב כשולח ב' מינים כיון שיכול להפרידם ואז נחשב כל חלק כמין בפני עצמו (כנפיים, ירך, חזה וכדומה), או שכל שהם מחוברים מטבעם נחשב הכל מין אחד.

עיון | מדוע אין כאן פסול של מצוה הבאה בעבירה

"נתערב קומצה בשייריה לא יקטיר ואם הקטיר עולה לבעלים". לכאורה כיון שעבר על איסור הקטרת שיירי המנחה על המזבח מדוע אין כאן פסול של "מצוה הבאה בעבירה"?

רואים אנו שמכיון שהעבירה לא נעשית בגוף המצוה עצמה - למרות שאי אפשר כלל לקיים את המצוה בלא לעבור את העבירה - מכל מקום אין זה אלא מפריע צדדי, בגלל שהתערב בו שיירי מנחה, אריא הוא דרביע עליה, אבל הקומץ מצד עצמו מוקטר ללא שום איסור.

והנה, יש לדון במי שנוטל שני לולבים ועובר בזה על "בל תוסיף" האם קיים מצוות לולב. התוספות במסכת סוכה כתבו שאם אין צריך אגד וכל אחד עומד לעצמו, א"כ למרות שהוא עבר על "בל תוסיף" מכל מקום קיים מצוות נטילת לולב.

ולכאורה תמוה, הרי זוהי "מצוה הבאה בעבירה", הרי אילולי היה נוטל את אחד הלולבים לא היה עובר את האיסור, נמצא שהאיסור בהכרח נעשה רק באמצעות המצוה.

אבל לפי מה שנתבאר כאן יש לבאר גם שם על דרך זו: כיון שהלולב מצד עצמו אין בו שום איסור, אלא מצד מה שצריך אליו עוד לולב אחר, אין זה נחשב "מצוה הבאה בעבירה". ועוד צריך להעמיק בזה.

תופעה | "וכולי" כאשר הנוסח לא הופיע קודם

יש מקרים נדירים בש"ס, כאשר הגמרא חוזרת על אותו לשון שוב ושוב, כתוב "וכו" כדילוג על הנוסח שכבר נאמר שוב ושוב.

במסכת שבועות דף מג מצאנו דוגמא כזאת, ושם רשמתי בשיעורי "טעמות - היא שיחתי" כך: "מסתבר שהדילוג 'כו' עד" אינו מלשון רב אשי שחתם את הגמרא, אלא שאיזה מעתיק במהלך הדורות בחר שלא להאריך כל כך בכתיבתו מאיזו סיבה וכתב 'כו' עד" במקום המשפטים המדולגים. אם כן, מי שחפץ לסיים את המסכת צריך "לפתוח" את ה"כו" ולומר את המילים הללו. [שוב ראיתי ב"משמר

מוסר | מדוע קצף משה על המותירים

והנה, לפי דרך זו, נמצא שהמעט שנוותר בשולי הכלים לא התליע ורימה לא היתה בו ולכן היו יכולים להשתמש בזה עד ט"ז ניסן.

והנה שמעתי בשם המגיד הגה"צ רבי מרדכי דרוק זצ"ל שדקדק מדוע "ויקצוף משה עליהם" על אותם שהותירו ממנו עד בוקר, הרי אדרבה, על ידם נוכחו כולם לראות שאין שום עצה ותבונה כנגד ה', ואין לנו לדאוג דאגת מחר וכו'.

אלא, אמר רבי מרדכי, שאותם המותירים עד בוקר לקחו מבני ישראל את הזכות הגדולה: במשך הארבעים שנה הבאות הם היו יכולים להימנע מלהותיר מתוך אמונה בה' ושמיעה לקולו, אבל מחמת הרשעים שהותירו נודע לכולם שאין טעם להותיר יותר, כי הנותר מותלע ונבאש, ממילא הם חטפו מבני ישראל את הזכות הגדולה לילך אחרי ה' בתמימות. הם לקחו את האמונה והפכו אותה לידיעה!

והנה, לפי הנ"ל הדברים מאירים כפליים: הרי מה שנסאר בשולי הכלים כלל לא התליע! נמצא שהם היו אמורים לראות במשך ארבעים שנה איך שיירי המן לא מתקלקלים! ואפשר לאכול מהם אפילו במשך שבועות ארוכים! אם כן, הם היו מרגישים שהם יכולים לשמור ככל אוות נפשם, ואעפ"כ היו נמנעים מזה בשביל לשמוע את קול ה' "למען אנסנו הילך בתורתך אם לא". אבל מאחר שהרשעים הותירו ונוכחו כולם שמי שעובר על איסור לא תותירו מתליע המן ונבאש, מעתה לא היה להם ניסיון כלל להותיר מן למחר והפסידו כל המצוה הגדולה.

שבת | שני מינים מחוברים - נחשבים מין אחד

הגמרא אומרת שהעצם נחשב "מינא דבשר" ולכן יותר שייך בו סברת "חיבורי עולין כעולין". ולכאורה אין לך שני מינים הפוכים מאשר בשר ועצמות, זה מאכל אדם וזה מאכל כלבים. אמנם מאחר שהם נבראים יחד כחלק מגוף הבהמה נחשבים הם מין אחד.

והנה לגבי בורר מצאנו ב' חלקים: תערובת אוכל ופסולת ותערובת שני מיני אוכלין, ומבואר בדברי הפוסקים שכאשר מדובר בחלקי גוף אחד מחובר, אין שייך בזה ברירה אלא משום "אוכל ופסולת" (כאשר מסיר הגרעין, הקליפה או העצם) אבל לא משום "שני מיני אוכלין", למשל: כאשר מפריד מיץ הפרי מן הפרי (שיש בו משום דש, לפי פרטיו, אבל אין בו משום בורר) או כאשר מפריד חלמון מחלבון (עי' מג"א ש"ט סקט"ז), והיינו כמו שמבואר בגמרא כאן שכל שהוא מחובר מטבעו נחשב מין אחד.

והנה המשנה ברורה סימן ש"ט דן שחלקי בשר שונים נחשבים מינים שונים לגבי בורר, אמנם כל זה לאחר שחילקו אותם והם נמצאים בתערובת, אבל כל שהם גוף אחד, כגון שיש לפניו עוף שלם צלוי ומבקש להפריד חלק עליון מחלק תחתון וכדומה, לכאורה אין בזה משום בורר שני מינים כיון שהם מחוברים מטבעם ונחשבים כמין אחד.

ביאור | מצה = "פטיר" - תפל בלא מלח

דעת הראב"ד שתוספת התבלינים למצה לא נעשית בעיסה, דא"כ אינו "לחם עוני", אלא היא לאחר אפיית המצה.

ומבואר דפירש "לחם עוני" בלא שום תיבול. אבל בגמרא מצאנו זאת רק לאפוקי מ"מצה עשירה" ממי פירות מתוקים.

וצריך להבין קצת את מעלת ה"לחם עוני" בלא טיבול?

ונראה להוסיף כאן תוספת באר, דהנה התרגום של מצה הוא "פטיר" ופירש במעט צרי (שמות יב ח) ד'פטיר' הוא תרגום 'תפל', כמו 'טחו להם טפל' שתיב"ע פטיר בלא תבן, וכן 'היאכל תפל בלי מלח' תרגם פטיר, הרי דלשון פטיר משמעונו 'לחם שאינו מתוקן כל צרכו', וא"כ הטעם שמצה מתורגמת 'פטיר' היא לפי שלחם שלא נתחמץ הינו לחם שאינו מתוקן כל צרכו. ובזה יש להבין מה דבעינן לחם עוני, בלא תוספת מי פירות וכל כה"ג, משום דעיקר שם מצה נופל על לחם שאינו מתוקן כל צרכו.

[ואפשר דבזה יש להבין מה ד"שיאור" אינו חמץ גמור לפי שאינו ראוי לאכילה, כמוש"כ רש"י פסחים מג,א, וכתבו האחרונים דכוונתו דהחמין לא הועיל יותר לאכילה, ומש"כ רש"י שאינו ראוי לאכילה כוונתו שאינו ראוי לאכילת חמץ כיון שטעמו כטעם מצה, וחזינן דמהות החמץ הוא גמר תיקון הפת לאכילה, ואילו המצה היינו 'פטיר' שהוא תפל שאינו מתוקן לגמרי, כמוש"כ מעט צרי].

והנה כתבו הראב"ד שלא ללוש את המצה עם מלח משום לחם עוני, ולהנ"ל נמצא דיש למצוא רמז לזה מדכתיב 'תפל בלא מלח' ומתרגמן 'פטיר', הרי דפטיר הוא דבר שלא תוקן במלח.

והנה המנהג שלא לטבל המצה במלח בליל הסדר, ולהנ"ל אפשר דגם בזה מקיים ביותר ענין 'פטיר' בלא תיקון במלח.

ולפי"ז י"ל דמכאן רמז למה שאמרו חז"ל שלא נתן לוט מלח לפני האורחים, דהא כתיב שאכלו מצות ומתרגמין פטיר, הרי דלא היה שם מלח. [ואולי לכן אצל אברהם לא כתיב 'מצות', אלא 'עוגות', משום דנתן להם המצות עם מלח ומיני לפתן, ללפת בהם את הפת, ושוב לא הוי 'מצה' ופטיר שאינו מתוקן, ובפרט לפמש"כ המפרשים שאברהם נתן להם מצה עשירה לפי שער"פ היה, ושוב אין נופל בו לשון פטיר כל כך].

בוטניקה | טעם חסה חזק יותר מקצח?

התוספות כאן כתבו שהטעם שהמרוור מבטל את טעם המצה אם אוכלם בכריכה אחת ואילו התבלינים אינם פוסלים את המצה הוא

הלוי" להגאון הנלבב רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל שעמד על זה במילים ספורות "כלל ופרט וכלל וכו' עד הקדש רעהו כתיב - האם כך כתב רב אשי בש"ס?".

והנה, בגמרא שלנו יש תופעה הרבה יותר נדירה [ואולי אפילו יחידה בש"ס! לא לבדוק אחרי!... רק לפי מיעוט ידיעתי וזכרוני... בלאו הכי אי אפשר לבדוק זאת במנועי החיפוש כפי שתווכחו מיד]:

הגמרא חזרה כמה וכמה פעמים על הטיעון "מני, אי רבנן, הא אמרי עולין... אלא פשיטא רבי יהודה, בשלמא למ"ד בתר... אזלינן... אלא למ"ד... כאשר הגיעה הגמרא לסוף העמוד, "ת"ש נתערב קומצה בשיריים של חברתה" פקעה סבלנותם של הסופרים והם כתבו "מני, אי רבנן וכו'". כאשר כוונתם ב"יכולי" להמשיך את הדברים כמו בראיות הקודמות.

אלא ש... בפעם הזאת צריך להשלים ה"יכולי" באופן אחר לגמרי, שכן ראייה זו היא בין לרבי חנינא ובין לרב חסדא משום שכאן לא הוי מבטל כבטל ולא בטל כמבטל!

נמצא שה"יכולי" כלל אינו נכון! אין להשלים את נוסח הגמרא כמו הפעמים הקודמות, אלא באופן אחר לגמרי!

במקרה כזה, ברור שמי שרוצה להשלים המסכת צריך לקרוא בפיו את הנוסח הנכון החסר מן הדפוסים שלפנינו, והנני מציע הנוסח (לפי השערתי) לתועלת הלומדים:

"מני, אי רבנן הא אמרי עולין הוא דלא מבטלי הדדי הא מין במינו בטיל. אלא פשיטא רבי יהודה. והא הכא דלא הוי מבטל כבטל ולא בטיל כמבטל ואפילו הכי לא קא מבטלי ליה שירים, קשיא בין לרב חסדא ובין לרבי חנינא. אמר רב זירא כו'".

עניין לשוני | מה פירוש "יכוליה" - כולו או סיימו?

והנה פירוש המילה "יכוליה" לכאורה הוא "יכולו", כלומר: השלם את כל המשפט הידוע לך. אבל יתכן שפירושו הוא לשון כילוי וסיום (מלשון "ויכל אלקים" ו"כילה מכפר את הקודש"), כלומר: סיים את כל המשפט לבדך.

הפירוש הראשון (והמסתבר יותר) לא שייך במקרה שלנו, וזה נראה כשיבוש הסופרים, שכן המשפט הנכון לא מוזכר לעיל. אבל לפי הפירוש השני יתכן לכתוב זאת גם כאן: סיים את המשפט לפי עניינו כאן.

אוצר | וורט בשווי מליארד יורו!

יתירה מזו, המצה עומדת להתעפש יותר מאשר לחם חמץ. מדוע? משום שהחמץ קוטל חלק גדול מחיידקי העיפוש והריקבון. הרי אחד מדרכי השימור העתיקות הוא ה"החמצה", ירקות מוחמצים לא מתעפשים משום שחיידקי הריקבון לא שורדים את החמיצות הגבוהה.

הוי אומר: מי שאופה לחם לפני דרך ארוכה, יקפיד מאד להחמיץ היטב את העיסה, כדי שהלחם יחזיק מעמד כמה שיותר זמן בדרך הארוכה.

כעת תבינו סוד נפלא (ניתן במתנה לכם, אפשר למכור אותו תמורת הרבה כסף!) התורה כוללת בפסוק אחד שני עניינים לכאורה לא קשורים: "ויאפו את הבצק עוגות מצות כי לא חמץ" וגם צידה לא עשו להם".

מה השייכות בין ההימנעות מן הצידה לבין אפיית הבצק בלא החמצה?

אתם כבר יודעים: לחם שמשמש כ"צידה לדרך" חייב להיות מוחמץ היטב. אבל בני ישראל הזדרזו לצאת ממצרים ולא היה אכפת להם שהלחם שלהם לא מחמץ ולא ראוי כ"צידה לדרך" שהרי "גם צידה לא עשו להם", הם בטחו בה' וכלל לא דאגו לצידה לדרך הארוכה.

משום "דהתם חוזק המרירות הוא דמבטל טעם המצה". ולכאורה הרי החסה תחילתה מתוקה וסופה מרה, וכאשר אוכלים את החסה בתחילתה כלל אין "חוזק מרירות", ומדוע היא מבטלת טעם המצה.

אמנם צריך לדעת שעיקר צמיחת החסה היא בחודשי הסתיו, ולכן לפני השיטות המודרניות של גידולי חממות וכו', היתה החסה בחודש ניסן מרה מאד. ועדיין צ"ע.

גסטרונומיה | מצה מתעפשת?

הגמרא אומרת שהמצה יכולה להשתוות לתבלינים לפי שכשהיא תהיה מעופשת לא יהיה עליה שם מצה.

אני מחזיק שיירי מצת אפיקומן במשך שנים רבות ואף אחד לא התעפש! הא כיצד?

בזמן הגמרא היו המצות רכות, כמו הפיתות התימניות, וממילא אחרי זמן הן החלו להתעפש מחמת הלחות שלהן. אבל המצות האשכנזיות המצויות הינן יבשות לגמרי, ולכן לא מתעפשות.